

És ella. Una silueta a la finestra, sorgida de l'ombra, una noieta. S'hi aboca, amb la mà a la barana, atreta sens dubte per la dringadissa d'unes rialles al carrer, procedents d'un elegant seguici de faldilles setinades i de vestits de senyor grisos.

Es tomba, sembla que crida algú: és un casament, vine, vine a veure-ho. Insisteix, amb un gest de la mà, impacient, torna a cridar perquè surti, de pressa. És tan bonic, aquest espurneig de teles, aquest llustre dels monyos. És ella, al segon pis d'una casa normal i corrent, una figura petita que torna a la història, a l'atzar d'un moviment de càmera.

És viva, fa saltirons, la noieta que només coneixem immòbil, en fotos en blanc i negre. Té dotze anys. N'hi queden quatre de vida.

Són les úniques imatges animades d'Anne Frank. Imatges mudes, d'una pel·liculeta curta d'aficionat, filmada el 1941, amb tota seguretat per algun parent dels nuvis. Set segons de vida, amb prou feines un eclipsi.

És tan estimada, aquesta noia jueva que ja no hi és! L'única noia jueva que és estimada amb tanta bogeria. Anne Frank, la germana imaginària de milions de nens que, si hagués sobreviscut, tindria l'edat d'una àvia; Anne Frank, l'adolescent eterna, que avui podria ser la meua filla, té per sempre l'edat en què va deixar de viure.

Anne Frank, que el món coneix tant que no en sap gran cosa. Una imatge, la d'una noia pàl·lida de cabells recollits assenyadament amb un clip, asseguda a la seva petita taula d'escriptori, amb la ploma a la mà. Un símbol, però de què? De l'adolescència? De l'Holocaust? De l'escriptura?

Com dir-ne, del seu famós diari, que tots els alumnes d'institut han llegit i del qual cap adult no s'enrecorda realment? És un testimoniatge, un testament, una obra? La d'una adolescent tancada per no morir, amb unes paraules que no es mantenen al seu lloc.

La d'una noia que l'únic viatge que podrà fer serà pujar i baixar una escala, passejar-se per menys d'una quarantena de metres quadrats, durant set-cents seixanta dies.

Anne Frank, a qui s'han dedicat cançons, poemes i novel·les, rèquiems i simfonies. La seva cara ha estat reproduïda en segells, tasses i pòsters, el seu retrat és present en grafits de carrer i gravat en medalles. El seu nom adorna la façana de centenars d'escoles i biblioteques, i el 1995 el van posar a un asteroide. El 2009 els seus escrits es van incorporar al registre de la Memòria del Món de la Unesco, al costat de la Carta Magna.

Anne Frank que, l'estiu del 2021, va ser protagonista d'una notícia als Països Baixos: a Amsterdam, uns manifestants contraris al certificat covid branden el seu retrat, mentre clamen: «Llibertat, llibertat!».

Anne Frank, venerada i trepitjada.

El 18 d'agost de 2021 vaig passar la nit al Museu Anne Frank, a l'Annex.

Hi vaig anar a viure l'experiència de l'espai, ja que no podia viure l'experiència del temps. És impossible afigurar-se la feixuguesa de les hores, l'espessor de les setmanes. Com imaginar vint-i-cinc mesos de vida amagada amb set persones més en unes habitacions tan exigües?

Per això aniré tota la nit d'una estança a l'altra. Aniré de l'habitació dels seus pares a la cambra de bany, de les golfes a la petita sala comuna, comptaré els passos, tan pocs, que Anne Frank podia fer.

Com anomenar-la? Jo dic l'Anne, però aquesta falsa intimitat em fa sentir incòmoda. No puc parlar de l'Anne, hi ha alguna cosa que m'ho impedeix, que, en el transcurs d'aquella nit, es materialitzarà en la impossibilitat d'anar a la seva habitació. És per això que parlo d'Anne Frank, com s'interpel·laria l'antiga alumna brillant d'un col·legi espectral. Dues síl·labes.

M'afigurava la nit com una experiència semblant al recolliment, al silenci. Suposava la nit propícia a acollir l'absència d'Anne Frank, em preparava per estar a l'altura del buit, per rebre'l.

Em vaig equivocar. La nit es va poblar, il·luminada de reflexos; en ple Annex, encara hi havia una urgència arrupida, i calia trobar-la.

El mes de maig del 2021, Amsterdam, com París, encara està parcialment confinada. La conversa amb el director del museu, en Ronald Leopold, tindrà lloc per pantalles interposades. L'entrevista resulta determinant; és l'única persona que em pot concedir el permís per passar una nit a l'Annex. Parlem d'això i d'allò, una manera com una altra de trencar el gel. Si bé s'alegra del ressò que la història d'Anne Frank encara té, el director lamenta que aquesta adoració per la noia faci ombra a la seva obra, l'obra d'una autora prodigi.

Hi ha gent que ve cada any, des de fa dècades, a recollir-se a la seva habitació. Hi deixen cartes, peluixos, rosaris, espelmes. No és excepcional que algunes visitants del museu es neguin a abandonar l'Annex, convençudes que són la reencarnació de la noia.

Que s'hi identifiquin fins a aquest punt deixa el director perplex. Anomenar-la amb el nom de pila, com fan alguns dels seus col·legues, també l'incomoda.

Naturalment, treballar cada dia al museu crea una proximitat amb ella, però Anne Frank no és ni una parenta ni una amiga.

A propòsit d'això, en Leopold no té cap intenció en absolut de sotmetre'm a un interrogatori, però li agradaria saber: què representa per a mi, la noia?

Faig com si el meu projecte fos el resultat d'un impuls racional. Adopto un to distant, parlo de la meua feina, de les noies que protagonitzen les meves novel·les: totes es confronten a l'espai que se'ls concedeix. Així mateix, totes han vist els seus propòsits reinterpretats, reescrits pels adults.

Improviso.

No goso dir-li la veritat, em fa por que en Ronald Leopold em prengui per una il·luminada, obsessionada per Anne Frank. No li puc explicar que aquest projecte d'escriptura és un desig que no entenc ni jo mateixa, que em persegueix des que es va materialitzar, fa unes quantes setmanes.

Una nit d'abril, sorgeixen des de la infantesa dues síl·labes, que potser pronuncio adormida. Anne. Frank.

No hi he pensat, els dies abans, no he llegit res sobre ella. Amb prou feines m'enrecordo del diari. El seu nom s'imposa en la nit. Anne Frank és l'objecte del meu despertar, l'assumpte que els dies següents res no dissipa. Ressona amb alguna cosa de què encara no soc conscient.

No l'hi puc confessar, al director, que no sé què és per a mi, però que haig d'escriure aquest relat.

El malestar que tinc deu ser palpable, fins i tot a través de la pantalla. En Ronald Leopold em tranquil·litza, no cal que l'hi respongui de seguida. Aquell mateix vespre li envio un correu electrònic. Segur que hi ha raons «objectives» de les meves ganes de llançar-me a aquest projecte: com a tantíssims nens, els meus pares em van comprar el *Diari*, vaig començar a escriure per imitar-la. Quan era pe-

tita, la meua mare va estar amagada, durant la guerra. Soc jueva. Amb tot, crec que tot això no té cap importància, o com a mínim no prou per explicar la meua voluntat d'escriure aquest text. Acabo el correu amb una pirueta, citant Marguerite Duras: «Si, abans de posar-s'hi, l'escriptor sabés alguna cosa del que es disposa a escriure, no escriuria mai. No valdria la pena». La resposta no es fa esperar: en Ronald Leopold em proposa que conegui virtualment una professora universitària, ja jubilada.

Laureen Nussbaum és una de les últimes persones viues que va conèixer bé els Frank, i també és una pionera: estudia el *Diari* com a obra literària des dels anys noranta del segle XX.

A la pantalla, em somriu una senyora elegant i vivaç: la Laureen present el que anhelo saber. Fa més de seixanta anys que li fan la mateixa pregunta: com era, de petita, la que la Laureen encara anomena la seva «veïnet»?

–L’Anne era... xerraire. Molt xerraire! Detestava no tenir raó. Els adults la trobaven pesada i alhora adorable. Jo tenia catorze anys. L’Anne, onze. Per a mi, era una criatura, la germana de la meua amiga, la Margot. El seu pare les tenia ben consentides, totes dues. Era un home modern, per a l’època: per a ell era important que les seves filles rebessin una bona educació, que tinguessin la seva pròpia opinió sobre el món. No en van veure gran cosa...

Com els Frank, els pares de la Laureen han de fugir d’Alemanya el 1933, després de la victòria del Partit Nacionalsocialista.

Emigren als Països Baixos: el país havia romàs neutral durant la Primera Guerra Mundial.

A Amsterdam, les dues famílies es troben al barri de Merwedeplein, on s'han establert nombrosos refugiats del centre d'Europa.

—Al cap d'uns quants mesos, la Margot, l'Anne i jo parlàvem el neerlandès com si res. Jugàvem amb nens tant protestants com catòlics. Teníem la impressió d'haver trobat un refugi.

El 14 de maig de 1940, Holanda capitula.

Els Frank intenten emigrar als Estats Units, però l'administració nord-americana exigeix massa documents, els serà impossible reunir-los a temps. Les fronteres es tornen a tancar.

—A poc a poc les mesures antisemites es van anar imposant. Nosaltres ens negàvem que ens afectés, havíem d'anar amb el cap alt. Que ens prohibien agafar els transports públics o tenir una bicicleta? Doncs aniríem a peu. Ja no estàvem autoritzats a anar al cinema, a un concert? Mala sort, tocaríem nosaltres mateixos a casa. L'estiu de 1941, els directors de les escoles van elaborar llistes dels alumnes «de sang jueva». A classe ens obligaven a seure a part. Al cap de poc temps, ens en van excloure. La Margot estava destrosada, anava a esperar les seves antigues companyes d'escola a la sortida de classe, de tant com les trobava a faltar.

»Que els nens jueus ja no tenien el dret d'anar a escola? Tot fos això, hi havia molt bons professors jueus, fariem les nostres pròpies escoles.

»Buscàvem qualsevol excusa per estar contentes: l'Otto llogava pel·lícules que projectava a les seves filles, l'Anne confeccionava entrades, que repartia entre les amigues. Ho imitava tot a la perfecció: l'horari de la sessió, la butaca reservada.

La Laureen s'acosta amb la cadira a la taula de treball, on es posa a fullejar un llibre. –Albiro a la coberta el perfil d'Anne Frank.– S'ajusta les ulleres i s'escura la gola:

Dissabte 20 de juny de 1942

Els jueus han de portar l'estrella groga; els jueus han de tornar les bicicletes, els jueus no tenen dret d'agafar el tramvia; els jueus no tenen dret de circular amb autobús, ni tampoc amb cotxe particular; els jueus només poden anar a comprar de tres a cinc, excepte a les botigues jueves identificades amb un rètol local jueu; els jueus només poden anar a la perruqueria si és jueva; els jueus no tenen dret de sortir al carrer entre les vuit del vespre i les sis del matí; els jueus no tenen dret d'assistir als teatres, als cinemes i altres llocs de diversió; els jueus no tenen dret d'anar a la piscina, ni de jugar a tennis, a hoquei o a altres esports; els jueus no tenen dret de practicar el rem; els jueus no poden practicar cap mena d'esport en públic. Els jueus ja no tenen dret d'estar-se al jardí, ja sigui a casa seva o a casa d'amics, després de les vuit del vespre; els jueus ja no tenen dret d'anar a veure cap cristià; els jueus estan obligats a assistir a escoles jueves i així successivament, vet aquí com malvivim, tenint prohibit fer això o allò de més enllà. La Jacqueline sempre em diu: «No goso fer res, tinc por que estigui prohibit».

–Aquesta pàgina del seu *Diari* és la primera que dona compte d'una cosa que no sigui la seva rutina escolar... Recordo una altra prohibició –afegeix la Laureen–. Els jueus

ja no tenien dret de posseir coloms. Els nazis pensaven en tot... L'estrella groga es va convertir en obligatòria el gener de 1942. Era tan humiliant, ser assenyalats com a empestats... Jo ja ni gosava sortir de casa. Hi havia batudes, els nazis arrestaven jueus a centenars en ple centre d'Amsterdam, els forçaven a agenollar-se, a... fer coses... denigrants. Se sabia que els deportaven a Mauthausen. Totes les famílies tenien por de rebre el que anomenaven una «convocatòria». La Gestapo n'enviava als jueus joves, entre els setze i els vint anys. Tenien nou dies per presentar-se a la policia. La Margot i jo acabàvem de fer setze anys.

El dilluns 6 de juliol de 1942, Margot falta a classe. Intranquil·la, la Laureen decideix arribar-se a casa la seva amiga. La porta del pis dels Frank està entreoberta. Les habitacions són buides, els llits desfets.

La vigília, un agent de la Gestapo va trucar a casa els Frank, portant la terrible convocatòria: Margot ha d'agafar quatre coses i presentar-se al tren que la portarà a un «camp de treball».

Si bé la Laureen recorda que es va quedar ben trasbalsada, la marxa dels Frank no la va sorprendre.

—Mister Frank deia cada vegada més sovint que no esperaria que la Gestapo vingués a buscar-los. Tothom es pensava que havien fugit a Suïssa. No m'ho hauria pogut imaginar mai, que la Margot i l'Anne eren tan a prop, a la mateixa ciutat que jo...

Encara avui, la Laureen l'anomena Mister Frank, aquest senyor elegant, el director d'una petita empresa de pectina, amb una erudició i una calma que de petita la impressionaven molt.

Un jueu liberal, amb mètodes d'educació moderns: només arribar als Països Baixos, inscriu la filla petita al parvulari Montessori, a Merwedeplein.

Un jueu alemany, oficial de l'exèrcit durant la Primera Guerra Mundial, que ha estat condecorat per actes de valor. Segurament es pensa que això el protegirà. Però per als nazis, Mister Frank és jueu abans que alemany.

La Laureen no el tornarà a veure fins al juny de 1945: un home irreconeixible, esquelètic i esgotat. Un supervivent d'Auschwitz-Birkenau, un vidu: Edith va morir a Auschwitz, el 6 de gener de 1945.

No gravo la Laureen Nussbaum, m'estimo més prendre notes: a la meua llibreta, el terrible periple d'Otto Frank és una successió de xifres. Cinc mesos de peregrinar i d'errar durant els quals intenta tornar a Amsterdam.

El 27 de gener de 1945, l'Exèrcit Roig entra al camp d'extermini. Otto està tan dèbil que no se'n pot moure, no abans d'haver recuperat part de les forces. Al febrer, continua havent-hi combats a gran part d'Europa: viatjar seria perillós. Quan finalment Otto Frank rep el document que l'autoritza a fer-ho, encara haurà d'esperar, les carreteres poloneses estan destrossades.

El 5 de març, Otto Frank arriba a Katowice. S'hi queda tres setmanes. L'1 d'abril agafa un tren cap a Odessa, en un viatge que durarà prop de quatre setmanes. Des d'allà, aconseguix embarcar, amb altres supervivents, en un vaixell que salpa cap a Marsella. A França, troba un tren a Roermond, als Països Baixos. El 2 de juny, un cotxe el porta de Roermond a Amsterdam.

Quan, un diumenge, truca a la porta dels pares de la Laureen, «Mister Frank» ja no té ni un lloc on viure, ni família, ni la seguretat tranquil·la que li havia conegut. És algú extraviat entre els vius.

Només fa que parlar d'elles, ha de trobar les seves filles. Sap que les van deportar a Bergen-Belsen. S'aferra a la seva juvenesa: han d'haver sobreviscut, segur.

Publica aquest anunci als diaris neerlandesos: «Petició d'informació sobre Margot Frank, 19 anys, i Anne Frank, 16 anys, traslladades al gener a Bergen-Belsen. Tel.: 37059».

Cada matí, quan obren, es presenta al local de la Creu Roja. Es treu una foto de la butxaca: que potser teniu notícies de la Margot, de l'Anne?

Recorre els hospitals: heu vist l'Anne i la Margot? Recorre les estacions on comencen a arribar els escassos supervivents de Bergen-Belsen. Els crida, els ensenya a tots la foto de les seves filles.

Quan, els diumenges, Mister Frank ve a dinar a casa

els pares de la Laureen, parla en futur, mai en condicional. Diu «quan les trobaré».

El 18 de juliol de 1945, Otto Frank deixa de buscar. La carta que acaba de rebre és curta, cinc ratlles firmades per una infermera jove de Bergen-Belsen, Janny Brilleslijper.

La Janny la van deportar amb la seva germana Lientje, totes dues eren de la resistència; les van internar als camps de Westerbork, d'Auschwitz, i posteriorment de Bergen-Belsen. Com les germanes Frank.

La carta de la Janny confirma la mort de les dues filles d'Otto.

La Laureen s'excusa, s'aixeca i s'eclipsa, desapareix de la pantalla. Sento una aixeta que raja, i de seguida la fràgil silueta reapareix amb un vas d'aigua.

Em fa por que la conversa sigui dolorosa per a ella, i quedem que ens trucarem un altre vespre.

Quan estic a punt de desconnectar-me, la Laureen em fa un senyal que em quedi: li agradaria parlar-me una mica del *Diari*... Hi ha trobades que comencen en el moment d'acomodar-se, quan el temps apressa. Llavors les paraules fan diàna en el que és essencial.

He pres nota d'aquestes frases, que després s'han ofegat en la resta de la conversa. Potser era massa aviat per poder parar atenció a l'advertiment de la Laureen.

Aquell vespre, m'aconsella que em fixi en els textos de contracoberta de les diferents edicions del *Diari*. Són extremadament reveladors. El que els editors han decidit ressaltar i també les paraules que han evitat fer servir.

Als anys seixanta, per exemple, em diu la Laureen, es podia llegir això: «Llegir el *Diari* és assistir a la florida d'una adolescent enfront de l'*adversitat*».

Quan es va publicar als Estats Units, van demanar a Eleanor Roosevelt que hi escrivís un prefaci. Hi lloa la «noblesa de l'esperit humà», s'emociona per aquest «missatge d'esperança». El *Diari* és un «monument» elevat a tots aquells que «treballen per la pau».

Ni una sola al·lusió al règim nazi ni a l'Holocaust. Ni una paraula sobre les condicions en què Anne Frank escrivia.

–L'Anne no treballava per la pau. Guanyava temps a la mort escrivint la seva vida. No ho oblidi, això –insisteix la Lauren Nussbaum–: Anne Frank volia ser llegida, no venerada. Hannah Arendt qualificava l'adoració de què és objecte de «sentimentalisme barat a costa d'una immensa catàstrofe»... No és cap santa. No és cap símbol. El seu *Diari* és obra d'una noia jove, víctima d'un genocidi, perpetrat en la indiferència absoluta de tots els que n'estaven al corrent. No faci servir la paraula *esperança*, sisplau.